

До числа партій, організацій і гуртків безумовно шкідливих і небезпечних для існуючого державного ладу в Україні відносяться:

I. Організації «Російської комуністичної партії (більшовиків)»;

II. Організації і гуртки «Всеукраїнської організації комуністів (більшовиків)»;

III. Партії і гуртки «анархістів» без різниці їх найменувань і відтінків;

IV. Організації «лівих Російських соціалістів-революціонерів» і «лівих Українських соціалістів-революціонерів», як таких, що приєднуються до більшовиків;

V. Організації «правих Російських соціалістів-революціонерів», як таких, що виявили наміри до створення військових організацій в Україні для збройного повстання проти Гетьманської влади.

Ця категорія підлягає найрішучішому переслідуванню всіма законними способами, тобто осіб, які належать до складу перелічених співтовариств, необхідно піддавати обшуку, арешту і відкривати проти них або судове переслідування, або розслідування відповідно до закону 24 вересня 1918 р.

Щодо всіх інших партій, організацій, союзів і гуртків, то діяльність таких повинна бути під постійним наглядом адміністративної влади і тільки при наявності перевірених відомостей, які вказують на намагання до повалення державного ладу, або виступів проти особи Пана Гетьмана, до них повинні бути застосовані ті ж самі рішучі методи боротьби. Тому щодо осіб цієї категорії необхідно зберігати особливу увагу до тих пір, поки не з'ясуються дійсні цілі співтовариства.

Разом з тим пропоную Вам негайно перевірити відомості, які є у Вашому розпорядженні стосовно осіб, які в цей час знаходяться під вартою в адміністративному порядку і, якщо такі не підтверджують злочинної їхньої діяльності, то таких осіб негайно звільнити з під варти.

Держархів Київської обл., ф. Р-2793, оп. 2, спр. 5, арк. 100, 100 зв. Переклад із російської мови.

УДК 930.253:94(477)(=411.16) «1917/1918»

Батанова Тетяна

ДО ІСТОРІЇ ЄВРЕЙСЬКОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА В УКРАЇНСЬКІЙ ЦЕНТРАЛЬНІЙ РАДІ: ДЕКІЛЬКА ДОКУМЕНТІВ МІНІСТЕРСТВА З ЄВРЕЙСЬКИХ СПРАВ

Автор публікує документи віце-секретаря з національних справ і Міністерства з єврейських справ (1917–1918), які стосуються загальної роботи єврейського представництва в Українській Центральній Раді, а також адміністративних заходів, здійснюваних щодо єврейських громад, освіти та друкарства.

Ключові слова: Українська Центральна Рада, єврейське представництво, єврейські політичні партії, Міністерство з єврейських справ, єврейська громада, освіта, школа, друкарня.

© Батанова Тетяна, 2010

Автор публикует документы вице-секретаря по национальным делам и Министерства по еврейским делам (1917–1918), касающиеся общей работы еврейского представительства в Украинской Центральной Раде, а также административных мер, проводимых относительно еврейских общин, образования и издательства.

Ключевые слова: Украинская Центральная Рада, еврейское представительство, еврейские политические партии, Министерство по еврейским делам, еврейская община, образование, школа, издательство.

The author publishes documents of the Vice-Secretary in National Affairs and the Ministry in Jewish Affairs (1917–1918) concerning general work of the Jewish representation in the Ukrainian Central Rada, as well as the administrative activities applied towards Jewish communities, education and publishing.

Key words: the Ukrainian Central Rada, Jewish representation, Jewish political parties, the Ministry in Jewish Affairs, Jewish community, education, publishing house.

Перший Універсал Української Центральної Ради (далі – УЦР) від 10 червня 1917 року містив заклики до українців щодо «згоди і порозуміння з демократіями» неукраїнських національностей, які повинні були разом із українцями стати «до праці коло організації автономії України». Далі стверджувалося, що «коли ми¹ зробимо сю підготовчу організаційну роботу, ми скличемо представників від усіх народів землі української і виробимо закони для неї»². З огляду на спогади тодішнього учасника УЦР, першого голови Генерального Секретаріату і генерального секретаря внутрішніх справ, В. Винниченка³, нам видається, що порозуміння з неукраїнськими меншостями створило би необхідне підґрунтя, щоб набути авторитет серед багатонаціонального населення міст України, а також отримати визнання й затвердження Центральної Ради та Генерального Секретаріату Тимчасовим Урядом, що таким чином дозволило б Центральній Раді одержувати й розпоряджатися відповідними фінансовими засобами на потреби урядування.

Проблема політики щодо національних меншин була однією з головних на момент створення виконавчого органу Центральної Ради – Генерального Секретаріату (15 червня 1917 р.). Так, Генеральний Секретаріат мав серед своїх підрозділів і Секретаріат в міжнаціональних справах, завданням якого було «об'єднати роботу всіх національностей Росії для боротьби за автономно-федеративний лад Російської Республіки та для порозуміння українців на цих основах з іншими національностями»⁴. 28 червня 1917 р. Центральна Рада прийняла рішення про поповнення складу Ради представниками народів, які живуть в Україні в меншості. Національні меншини мали отримати місця пропорційні кількості їх населення в Україні за умов, що переважне представництво від національних меншин повинні були складати національні представники від «організованої революційної демократії»⁵.

11 липня представники національних меншостей (того дня були представлені лише єврейські та російські організації) вперше взяли участь у роботі Малої Ради⁶. Позиції найчисельніших національних

меншин України у Центральній Раді закріпив і «Статут Генерального Секретаріату», прийнятий на засіданні Малої Ради 16 липня 1917 р. Згідно зі Статутом, при секретареві в національних справах⁷ призначалося три товариша секретаря (віце-секретарі) від великоросів⁸, євреїв і поляків, які мали право доповіді та вирішального голосу у справах своєї нації в Генеральному Секретаріаті. До того ж усі закони, адміністративні приписи і постанови, що проголошувалися українською мовою, мали публікуватися також і мовами трьох найбільших національних меншостей – російською, єврейською (їдиш) і польською⁹.

До УЦР увійшли представники п'яти єврейських політичних партій – Бунд (Загальний єврейський робітничий союз у Литві, Польщі та Росії), Єврейська Соціал-Демократична Робітничка Партія «Поалей Ціон» («Робітники Сіону»), Об'єднана Єврейська Соціалістична Робітничка Партія (ОЄСРП, інша назва Фарейнікте), сіоністи та Єврейська народна партія (Фолкспартей). Єврейські партії були представлені на всіх трьох рівнях УЦР. У виконавчій гілці влади вони отримали посаду віце-секретаря з єврейських справ у Секретарстві в національних справах (пізніше Генерального Секретаря з єврейських справ і врешті-решт Міністра з єврейських справ в Раді Міністрів Української Народної Республіки); на парламентарному рівні єврейські представники отримали до 25 % місць у Малій Раді та 7 % – у Великій Раді¹⁰ (загальних зборах Центральної Ради).

Оскільки компетенція віце-секретарів ніде точно не була визначена, то вже на перших засіданнях Генерального Секретаріату в національних справах була розроблена членом ОЄСРП, віце-секретарем (пізніше – міністром) з єврейських справ, М. Зільберфарбом, запропонована і згодом прийнята інструкція з цього приводу. Інструкція мала дев'ять пунктів і, зокрема, визначала, що робота віце-секретаря має бути спрямована на захист прав національних меншин України, а також на підтримку свободи розвитку внутрішнього національного життя. Віце-секретар мав розробляти й подавати свої законопроекти та державні адміністративні рішення генеральному секретареві з національних справ. Без відома віце-секретаря не могло бути видано жодного рішення чи указу, що стосувався б внутрішнього життя національної меншини. Віце-секретар мав звертатися до інститутів національної меншості мовою меншості, а внутрішнє діловодство мало б здійснюватися тією ж мовою. Передбачалося також створення національної ради при кожному із віце-секретарів для вирішення найважливіших питань внутрішнього життя¹¹. Отже, згідно з інструкцією, віце-секретарство не було якимось комітетом для збереження міжнаціонального миру та спокою, це був автономний урядовий орган зі своїми функціями, правами та обов'язками¹².

Компетенція та робота віце-секретарства з єврейських справ була поширювалася на діяльність трьох відділів:

- 1) відділ освіти – керівником відділу був Абрам Страшун (Бунд);
- 2) відділ у справах громад чи національного самоуправління – на чолі його був Абрам Ревуцький (Поалей Ціон) – цей відділ мав займатися справами громади, окрім тих, що стосувалися освіти;

3) відділ загальних справ – керівником відділу був Ісає Хургін (Фарейнікте) – займався справами захисту прав євреїв та всіма іншими справами, що не ввійшли до діяльності перших двох відділів¹³.

Дуже важливим у діяльності віце-секретарства був відділ освіти, пізніше перетворений на Департамент народної освіти, який, у свою чергу, складався з таких відділів: адміністративний, середніх шкіл і статистико-економічний.

Серед нагальних питань, які першочергово мав вирішувати відділ освіти, було видання підручників і підготовка кваліфікованих вчителів для викладання в єврейських школах. Тому, за поданням віце-секретаря з єврейських справ з державної скарбниці була надана позика Демократичному гуртку єврейських вчителів розміром в 50 тисяч карбованців для видання підручників мовою їдиш. Пізніше, у квітні 1918 р., Центральна Рада мала надати ще 500 тисяч карбованців, з яких 370 тисяч мало піти на підготовку підручників, а решта 130 тисяч на заснування державної єврейської друкарні¹⁴. Планувалося також відкрити десять єврейських вчительських семінарій і інститутів в Україні¹⁵, проте встигли прийняти закон лише про відкриття однієї державної єврейської вчительської семінарії в Києві¹⁶.

У кінці грудня 1917 року Секретаріат у національних справах було реорганізовано у Генеральне Секретарство міжнародних справ. При цьому з колишнього Секретаріату виокремлювалися секретарства – у великоруських (на чолі з Дмитром Одинцем), польських (на чолі з Мечиславом Міцкевичем) та єврейських (очолював Мойсей Зільберфарб) справах¹⁷.

Чи не найбільшим досягненням Генерального Секретаріату з єврейських справ можна вважати його безпосередню участь у розробці законопроекту про національно-персональну автономію. До законодавчої комісії, зокрема, входили Генеральний Секретар М. Зільберфарб, віце-секретар І. Хургін, а також як правовий консультант М. Шац (Анін)¹⁸. 22 (9) січня 1918 р., після одноголосного прийняття Закону про національно-персональну автономію Мойсей Зільберфарб, як співавтор закону, виголосив вітальну промову, порівнявши цей закон із декларацією прав людини і назвавши його «декларацією прав нації»¹⁹.

Однак, урочистий настрій тривав недовго, адже у зв'язку із наступом більшовиків зростали погромні настрої серед населення, які Центральна Рада в тій ситуації була не в силі стримати. 16 січня 1918 р. Мойсей Зільберфарб подав у відставку з новоствореної посади Народного міністра єврейських справ²⁰. Міністерство з єврейських справ хоча й не було заборонене, однак його діяльність була під загрозою – майно розграбоване, архів понищений, а більшовицька Рада народних комісарів проголосила національну автономію не більше, ніж витвором буржуазії. Незважаючи на відставку міністра, за словами Зільберфарба, Єврейська національна рада продовжувала свою діяльність і під час п'ятиденної більшовицької окупації Києва, саме в той час склад ради був збільшений до 50 членів, її вплив серед єврейського населення зростав²¹.

Певний час посада Міністра єврейських справ залишалася вакантною, і тільки 9 квітня 1918 р. на засіданні Малої Ради між єврейськими партіями розгорнулася дискусія з приводу призначення міністра з єврейських справ, внаслідок якої на посаду затвердили члена Фолкспартей Вульфа Лацького (Бертольд)²².

За час своєї діяльності з липня 1917 до квітня 1918 року віце-секретарство з єврейських справ розвинулося в Міністерство з єврейських справ, а його штат наприкінці квітня налічував приблизно сто осіб і мав декілька відділів²³. Міністерство з єврейських справ керувалося у своїй діяльності переважно інтересами, проголошеними в програмах єврейських соціалістичних партій, тому в його діяльності були головними реформування єврейських громад, запровадження їдишу в офіційну та освітні сфери (а не іврит), а також втілення в життя ідеї національно-персональної автономії.

Документи з історії діяльності єврейських партій в Українській Центральній Раді та Міністерстві єврейських справ частково вже публікувалися у збірниках основних документів до історії Української Центральної Ради²⁴. Загалом, широко відомими є документи фонду 1115 (Українська Центральна Рада) Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України). Однак і досі поза увагою дослідників залишається більшість документів, що безпосередньо стосуються роботи єврейського представництва в УЦР. Саме тому важливими, на наш погляд, є чотири документи з фондів 1748 (Міністерство у єврейських справах), 1854 (Міністерство єврейських справ Української Держави)²⁵. Перший документ – це копія інструктивного листа Секретарства внутрішніх справ, адресованого представникам виконавчо-адміністративної влади на місцях із наказом дослухатися до Товариша Генерального Секретаря єврейських справ у питаннях єврейського релігійного життя (на відміну від практики втручання держави в національно-релігійне життя євреїв за часів Російської імперії, коли «казенного» раввина призначала місцева влада, а традиційний єврейських коробковий збір на потреби релігійного життя громади, контролювався місцевою владою). Саме цей документ дає чітке розуміння про компетенцію віце-секретарства в єврейських справах, а також засвідчує невтручання української державної влади в питання самоврядування єврейських громад. Документ № 2 датований 1 січня 1917 р., це статистична таблиця кількості єврейського населення України та єврейських дітей шкільного віку за губерніями. Можемо припускати, що документ був використаний Міністерством з єврейських справ на початку 1918 р., щоб конкретизувати загальну кількість єврейського населення (для внесення його до списків національного кадастру єврейської меншини в Україні, який передбачався Законом про національно-персональну автономію від 22 (9) січня 1918 р.) та, зокрема, кількість школярів, які потребували національної освіти. Третій документ – особиста заява Мойсея Зільберфарба про звільнення з посади Народного Міністра єврейських справ, подана у зв'язку з безладом та

арештами членів УЦР у Києві. Треба пам'ятати, що в той час на київському заводі «Арсенал» вже тривало більшовицьке повстання та збройний виступ окремих частин гарнізону. Останній документ (№ 4) стосується роботи Міністерства з єврейських справ у галузі освіти та видавництва, а також поясненню загального стану справ єврейського шкільництва. Незважаючи на надання їдишу офіційного статусу, в Українській Центральній Раді та в національному міністерстві виникало безліч труднощів із друком навіть основних текстів законів чотирма мовами. Тому було прийняте рішення заснувати державну друкарню для обслуговування потреб Міністерства з єврейських справ. Хоча закон був прийнятий незадовго до гетьманського перевороту, багато з заходів Міністерства з єврейських справ часів Української Народної Республіки мали наслідки і впродовж наступних років.

При публікації текстів усіх документів збережено стилістичні, лексичні та орфографічні особливості оригіналів. У квадратних дужках подано варіанти читання незакінчених або пропущених слів.

¹ Йдеться про всіх учасників Української Центральної Ради.

² Див.: Українська Центральна Рада : документи і матеріали : у 2 т. / упоряд. В. Верстюк (кер.) та ін. – К. : Наук. думка, 1996. – Т. 1. – С. 104–105.

³ Винниченко В. Відродження нації. – К. ; Відень: 1920. – Ч. 1. – (Репринтне відтворення видання 1920 року. – К. : Вид-во політ. л-ри України, 1990). – С. 295.

⁴ Див.: Декларація Генерального Секретаріату від 27 червня 1917 р. // Українська Центральна Рада ... – Т. 1. – С. 159.

⁵ Там само. – С. 139.

⁶ Там само. – С. 175–176.

⁷ Статут Генерального Секретаріату перейменовував Секретарство в міжнародних справах на Секретарство в національних справах.

⁸ Тут і надалі збережено орфографію та стилістику оригінальних документів того часу.

⁹ Українська Центральна Рада ... – Т. 1. – С. 181–182.

¹⁰ Abramson Henry. A Prayer for the Government: Ukrainians and Jews in Revolutionary Times, 1917–1920. – Cambridge: Harvard University Press, 1999. – С. 72–73.

¹¹ Silberfarb Moses. The Jewish Ministry and Jewish National Autonomy in Ukraine. Kiev, 1918/19. – New York : Aleph Press, 1993. – С. 12–14.

¹² Там само. – С. 14.

¹³ Там само. – С. 33; Гриневич В., Гриневич Л. Євреї України в роки революції та громадянської війни // Нариси з історії та культури євреїв України. – К. : Дух і Літера, 2005. – С. 120.

¹⁴ ЦДАВО України, ф. 1748, оп. 1, спр. 97, С. 37 – 38 зв.; Silberfarb Moses. The Jewish Ministry and Jewish National Autonomy in Ukraine... – С. 48–49; Гриневич В., Гриневич Л. Євреї України в роки революції та громадянської війни ... – С. 120–121.

¹⁵ Silberfarb Moses. The Jewish Ministry and Jewish National Autonomy in Ukraine. – С. 49.

¹⁶ Див.: докладніше: ЦДАВО України, ф. 1115, оп. 1, спр. 29, арк. 97–105.

¹⁷ Національні меншини України у XX столітті: політико-правовий аспект / М. Панчук, В. Войналович, О. Галенко та ін. : І. Ф. Курас (голов. ред.) ; Ін-т політ. і етнонац. досліджень НАН України. – К. : ПЕНД, 2000. – С. 67; Українська Центральна Рада ... – Т. 2. – С. 62.

¹⁸ *Silberfarb Moses. The Jewish Ministry and Jewish National Autonomy in Ukraine ...* – С. 71.

¹⁹ Українська Центральна Рада. – Т. 2. – С. 98.

²⁰ *Silberfarb Moses. The Jewish Ministry and Jewish National Autonomy in Ukraine ...* – С. 78.

²¹ Там само. – С. 81–82.

²² Українська Центральна Рада ... – Т. 2. – С. 259; *Найман О. Я. Єврейські партії та об'єднання України (1917–1925) : монографія.* – К. : ІПЕНД, 1998. – С. 70.

²³ *Silberfarb Moses. The Jewish Ministry and Jewish National Autonomy in Ukraine ...* – С. 98.

²⁴ Українська Центральна Рада ... – Т. 1, Т. 2; Український національно-визвольний рух. Березень–листопад 1917 року : документи і матеріали / упоряд. В. Верстюк (кер.) та ін. – К. : Вид-во імені Олени Теліги, 2003. – С. 422, 602–603, 958.

²⁵ У фонді 1854 зберігаються також документи віце-секретарства і Міністерства з єврейських справ Української Народної Республіки (1917–1918).

№ 1

ІНСТРУКТИВНИЙ ЛИСТ ГЕНЕРАЛЬНОГО СЕКРЕТАРСТВА
ВНУТРІШНІХ СПРАВ ГУБЕРНІАЛЬНИМ І ПОВІТОВИМ КОМІСАРАМ,
ГУБЕРНІАЛЬНИМ ПРАВЛІННЯМ І ГОРОДСЬКИМ УПРАВАМ
УКРАЇНИ ІЗ НАКАЗОМ КЕРУВАТИСЯ ВКАЗІВКАМИ ТОВАРИША
ГЕНЕРАЛЬНОГО СЕКРЕТАРЯ ЄВРЕЙСЬКИХ СПРАВ У ПИТАННЯХ
ЄВРЕЙСЬКОГО РЕЛІГІЙНОГО ЖИТТЯ

10 жовтня 1917 р.

Генеральний секретаріат України.
Секретарство Внутрішніх справ.
Віділ загальних справ.
Губерніальним і повітовим комісарам,
Губерніальним правлінням і городським управам України.

З огляду на отворення згідно з Інструкцією Тимчасового Уряду від 4 серпня сего року в складі Генерального Секретаріату особного уряду Товариша Генерального Секретаря єврейських справ, Секретарство Внутрішніх Справ доручає Вам на дальше у всіх справах, які відносяться до єврейських товариств (стаття 797 тому IX Свода Законів вид[ання] 1899 року)¹ з осібна по справах Коробочного Збору, передбачених 816 статтею того ж тому² і Додатку до неї і Приміткою 2-ою до 95 статті Городового Положення 11-го червня 1892 року³, як також по справах про раввінів⁴ (стаття 1322 т. XI Свода Законів вид[ання] 1886 р. і Інструкція про вибрання раввінів, опублікована в Собранії Узаконений и Распоряжений Правительства за 1902 р., № 9, ст. 95) руководитися вказівками Товариша Генерального Секретаря єврейських справ, до котрого належить у відповідних випадках звертатися.

Товариш Генерального Секретаря Внутрішніх справ [Л. Абрамович]
Зав. Директора Відділу Загальних справ
Діловод

(підпис)

ЦДАВО України, ф. 1854, оп. 1, спр. 2, арк. 1. Копія.

№ 2

**КІЛЬКІСТЬ ЄВРЕЙСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ
ТА КІЛЬКІСТЬ ДІТЕЙ ШКІЛЬНОГО ВІКУ
на 1 січня 1917 р.**

Міністерство Єврейських Справ УНР
Департамент загальних справ.
Інформаційний відділ.

**ЧОРНОВІ СТАТИСТИЧНІ ДАНІ ПОПЕЧИТЕЛІВ УЧБОВИХ ОКРУГІВ
ПРО ЧИСЕЛЬНІСТЬ ЄВРЕЙСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ ПО ГУБЕРНІЯХ
УКРАЇНИ І ДІТЕЙ ШКІЛЬНОГО ВІКУ НА 1 СІЧНЯ 1917 РОКУ.**

Таблиця
Кількість єврейського населення України
та кількість дітей шкільного віку
по губерніях (в тисячах) (російська)

Губернії	За Всеросійським переписом 1897 р.			За розрахунком на 1 січня 1917 р.		
	Загальне	Єврейське	% євр[єів]	Євр[ей- ске] насе- л[ення]	Діти 7–11 років, хлоп- ч[ики]	Діти 7–11 років, дів- [чатка]
Київська	3.559,2	433,7	12,2	578,3	27.760	30.070
Подольська	3.018,3	370,6	12,3	494,1	23.720	25.690
Волинська	2.989,5	395,8	13,2	527,7	25.330	27.440
Чернігівська	2.297,9	114,5	5,0	152,7	7.330	7.940
Полтавська	2.778,1	110,9	4,0	147,9	7.100	7.690
Єкатерино- славська	2.113,7	101,1	4,8	134,8	6.470	7.010
Херсонська	2.733,6	339,9	12,4	453,2	21.790	23.570
Харківська	2.492,3	13,9	0,55	27,8*	1.340	1.440
Таврійська. (3) повіті	901,1	32,0	3,5	64,0*	3.070	3.330
Холмська	877,0	115,0	13,1	135,2**	6.500	7.020
Всього	23.760,7	2.027,4	8,5	2,715,7	130.370	141.200

* Єврейське населення Харківської та з повіті Таврійської губернії подвоїлося в порівнянні з переписом 1897 р.

** Дані по Холмській губернії стосуються 1 січня 1909 р.

ЦДАВО України, ф. 1748, оп. 1, спр. 7, арк. 2. Оригінал.

Переклад документа № 2 з російської здійснено автором.

№ 3

ЗАЯВА НАРОДНОГО МІНІСТРА ЄВРЕЙСЬКИХ СПРАВ
МОЙСЕЯ ЗІЛЬБЕРФАРБА ПРО ЗВІЛЬНЕННЯ

16 січня 1918 р., м. Київ

Народний Міністр Єврейських Справ
Г[осподину] Председателю
Украинской Центральной Рады

Многоуважаемый Михаил Сергеевич!

Без ведома и согласия Центральной Рады и Совета Министров в Киве введено, по-видимому, осадное положение. В моем присутствии произведены в здании парламента свободной Украинской Республики аресты некоторых членов Центральной Рады, причем мне не известны ни мотивы этих арестов, ни их основания.

Считая для себя невозможным нести ответственность за создавшееся положение, прошу Вас принять заявление мое об отставке, каковое не откажите донести до сведения Центральной Рады. Примите уверения в моём уважении и преданности Вам.

Народный Министр по Еврейским Делама

Подписан:

М. Зильберфарб

ЦДАВО України, ф. 1854, оп. 1, спр. 2, арк. 5. Засвідчена копія.

№ 4

ДОКЛАД НАРОДНОГО МІНІСТЕРСТВА ЄВРЕЙСЬКИХ СПРАВ
ДО РАДИ НАРОДНИХ МІНІСТРІВ ПРО АСИГНУВАННЯ
500 000 КАРБОВАНЦІВ НА ВИДАННЯ ШКІЛЬНИХ ПІДРУЧНИКІВ
ДЛЯ ЄВРЕЙСЬКИХ ШКІЛ. З НИХ 130 000 НА ВЛАСНУ ЄВРЕЙСЬКУ
ДРУКАРНЮ ДЛЯ ПОТРЕБ МІНІСТЕРСТВА ЄВРЕЙСЬКИХ СПРАВ

10 квітня 1918 р.

Центральна Рада ухвалила Закон про асигнування п'ятисот тисяч карбованців Народному Міністерству Єврейських Справ на видання шкільних підручників на 1918 рік. [10 квітня 1918 р.]

I. Асигнувати п'ятсот тисяч карбованців у розпорядження Народного Міністерства Єврейських Справ на утворення оборотного фонду для видання шкільних підручників. Ці гроші в мірі асигнування повинні бути зараховані в спеціальні засоби Міністерства Єврейських Справ.

Пояснююча записка [Народного Міністерства Єврейських Справ]

Народне Міністерство Єврейських Справ, піклуючись про освіту народу і про перебудування вже існуючих початкових і середніх кіл на нових підвалинах, зустрічає в своїй роботі велику перешкоду в тому, що бракують відповідні підручники і шкільне знаряддя (мапи, картини і інші).

На Україні є приблизно 225 000 єврейських дітей віку від 7 до 11 літ. Коло 75 000 з них навчаються в початкових школах; більш як 15 000 одержують освіту в єврейських середніх школах, а коло 5000 в так званих казбон[н]их єврейських школах, які Міністерство гадає переформувати у вищі початкові школи. Ці школи в своїй більшості були русифіцировані. Вони мусять перейти на мову єврейського народу і бути пристосовані до його побуту в Українській Державі. Без відповідної підручної книги це завдання не може бути переведено. Народне Міністерство Єврейських Справ гадає, що для потреб єврейських початкових шкіл на шкільний рік 1918–19 найменш необхідно 100 000 примірників ріжних підручників на що потрібна сума в 200 000 карб. Для середніх і вищих початкових шкіл – 40 000 на 120 000 карб. На шкільне зняряддя для шкіл всіх типів потрібно не менш 50 000 карб. Разом для початкових і серед. шкіл підручників і зняряддя на 370 000 карб. Забезпечити єврейські школи цими підручниками треба не гаючи і своєчасно; ці підручники мусять бути якомога дешевше і доступніше для широких мас єврейської людности.

Але при цілковитій відсутності відповідних єврейських друкарень ця справа не може успішно і своєчасно провадитися, а тому Міністерство вважає необхідним закладати власну єврейську друкарню. Улаштування цієї друкарні вийде в 130 000 карб[ованців]. – При чому Міністерство зауважує, що ця друкарня має взагалі обслуговувати Міністерство в його видавничій діяльності.

ЦДАВО України, ф. 1748, оп. 1, спр. 97, арк. 37–38 зв.

¹ У статті 797 йшлося про те, що єврейські міські стани повинні мати товариства опіки старих, калік і хворих, а також піклуватися про заснування закладів для роботи і утримання бідних своїх одновірців з метою уникнення бродяжства. *Див.:* Свод законов Российской Империи. Т. 9. Свод законов о состояниях. Кн. I. Раздел 5 : О состоянии инородцев. – СПб., 1899. – С. 94.

² Згідно законодавчим приписам, коробковий збір «належав громадам» і, насамперед, мав йти на сплату державних податків і різноманітних боргів громад, а вже потім на утримання єврейських шкіл і добротинність. *Див докладніше:* Свод законов Российской Империи. Т. 9. Свод законов о состояниях. – С. 96, 182–191.

³ Примітка 2 регулювала обов'язки (міської) управи здійснювати нагляд за духовними правліннями євреїв, а також контролювати, згідно з законодавчими правилами 1899 р. коробковий і свічний збори. *Див.:* Полное собрание законов Российской империи. – Собрание 3-е. – Т. XII. – № 8708. – С. 430–456.

⁴ Після 1857 р. на посаду раввина могли обиратися лише випускники створених урядом раввинських училищ і семінарій. Обрані раввини мали затверджуватися губернським керівництвом та Міністерством внутрішніх справ. Через постійне невдоволення єврейських громад такими правилами сталося так, що поруч із затвердженням «казенним» раввином, зазвичай, існував також неформальний «духовний» раввин.